

AGUSTÍ SOLER

LA REPÚBLICA
ESPANYOLA
CONTRA
CATALUNYA

PAM

Agustí Soler

La República espanyola contra Catalunya

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Primera edició, gener 2021

© Agustí Soler, 2021

La propietat d'aquesta edició és de

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-153-1

Dipòsit legal: B. 12-2021

Imprès a Gràfiques 92, S.L. – Avinguda Sucarrats, 91

08191 Rubí

Disseny de la coberta: Jordi Avia

Aquest llibre ha estat pensat, produït i confeccionat a Catalunya.

Fent-ho així, promovem els nostres autors, ajudem a crear i mantenir llocs de treball a les nostres indústries gràfiques i estalviem transports i les consegüents emissions de CO₂

ÍNDIX

Pròleg.....	5
El pacte de Sant Sebastià i l'«entesa» espanyola-catalana	11
Proclamació de la república i primer incident de gravetat.....	23
L'Estatut de 1932.....	37
La Llei de contractes de conreu i el sis d'octubre	65
Quatre testimonis d'excepció	77
FE i FAI. Als dos extrems	89
Eleccions de 1936 i l'aixecament feixista	99
El desembarcament a Mallorca	117
Boicot al Govern de la Generalitat.....	129
La negociació per la pau impossible	145
Espoli fiscal i «L'Or de Moscou».....	155

La confiscació del fons de la Generalitat.....	163
L'Exili	171
Epíleg.....	185
Bibliografia consultada	187

PRÒLEG

L'any 1975, en morir el dictador, semblava que després de les quatre terribles dècades de dictadura sofer-tes, als catalans se'ls obria el cel. S'instaurava o es reinstaurava, com se'n vulgui dir, una altra vegada l'enyorada democràcia. Això és el que alguns deien i el que molts cregueren. I que, a més a més, amb la democràcia Catalunya tornaria a recuperar les seves velles institucions i obri-ria una etapa plena d'esperances que permetria recuperar el temps perdut.

Ben aviat, però, es veié que això no era pas així, ni de lluny. Franco havia dit «lo dejo todo atado y bien atado» i ben aviat els fets li donaren la raó. Catalunya, tanmateix, començava a sortir de la llarga nit i maldava per tornar a alçar-se a través d'una esllanguida autonomia que calia apro- fitar com fos. Havíem recuperat la democràcia, deien amb la veu ben alta, exultants, tant els que havien sofert el rigor i els mètodes repressors implacables de la dictadura com una corrua inacabable de nous conversos que s'apuntaren

a última hora als nous temps. El cert és que els ciments de la dictadura tan en l'àmbit econòmic, com en el judicial o polític havien quedat intactes. Una enganyosa llei d'amnistia permeté passar full i posar una llosa de silenci al damunt de la ignomínia d'aquell règim feixista. Molts, de bona fe, cregueren que realment el canvi havia existit.

Ben aviat el somni s'esvaí. L'intent de cop d'estat de 23 de febrer de 1981, mai prou aclarit, fou una prova clarivident del que comentem. Ben aviat s'inicià una marxa enrere sobre la suposada descentralització que l'Espanya autonòmica representava, que comportà les primeres retallades —amb la LOAPA— al minso Estatut de què s'havien dotat els catalans, amb el permís de Madrid.

El cert és que a partir d'aquell fatídic 23 de febrer hom veié clarament que l'Espanya eterna amb ínfulas imperials continuava ben viva, inalterable, immodificable, i que mai no acceptaria que les nacions no castellanés poguessin més tard o més d'hora alçar el cap algun dia. Alguns, amb clarividència, ja de bon començament denunciaren el que amb el pas dels anys es manifestà amb tota la seva amplitud: fos amb democràcia, fos amb dictadura, fos sota una república o fos sota una monarquia, Catalunya mai no podria recuperar democràticament, de forma pacífica, les seves llibertats. Molts, a principis del 80, amb el nou Estatut i amb la política de peix al cove, cregueren que aniríem avançant i que el poder central actuaria amb total respecte democràtic. Ha quedat ben clar que això no ha estat pas així i davant de l'estricta realitat potser ens hauríem de preguntar si hem estat massa benvolents, massa confiats o massa ingenus.

L'experiència viscuda, i molt especialment d'uns vint anys ençà, ha demostrat a bastament que els temps no han canviat i que la imposició i la coerció sobre Catalunya, sobre tota la nació catalana, dura ja de fa segles. Haurem de recordar el comte-duc d'Olivares quan, a mitjan segle XVII, recomanava al seu rei Felip IV: «Tenga V.M. por el negocio más importante no contentarse en hacerse rey de España; quiero decir, Señor, en ser rey de Portugal, de Aragón, de Valencia, Conde de Barcelona, sino que trabaje y piense por reducir estos reinos de que se compone España al estilo y leyes de Castilla». Han passat anys, dècades, segles, però l'actitud dels responsables polítics castellans no ha canviat.

Entrat l'any 1939, Antoni Rovira i Virgili, camí de l'exili, un cop perduda la guerra, tot recordant el joc brut patit pels catalans per part dels diferents governs de la República i de molts líders republicans espanyols, alguns d'ells suposats amics, feia les següents reflexions: «Ens havíem il·lusionat massa. Crèiem massa en la força pròpia i en el respecte aliè. Havíem acceptat totes les declamacions líriques i totes les declaracions d'amor. Davant qualsevol paraula castellana afalagadora ens sentíem commoguts i agermanats. (Ens cal confessar que els catalans som ingenus, molt més ingenus que els castellans). Posàvem el desig en el lloc de la realitat i vivíem, políticament, en un món imaginari». Rovira i Virgili, com tants d'altres, veié ben clar que allò que havien patit no era una guerra civil: era una guerra contra Catalunya, ras i curt. I així ho remarcava: «Es vol destruir, no sols l'edifici polític, ans encara, l'ànima nacional. El cop va contra la Catalunya-nació, contra la civilització catalana».

Ja des d'un bon principi, des de 17 d'abril de 1931, tot just tres dies després d'haver proclamat Francesc Macià la República catalana, de Madrid estant s'inicià el joc brut; un joc brut que, tal com es veié, no fou patrimoni d'un o altre govern. Era igual qui governava a Madrid; tant se'n donava si era un govern que es proclamava d'esquerres com si es proclamava de dretes. La deplorable i trista realitat era que Catalunya veié retallades un i altre cop les seves atribucions de govern, amb un Estatut que mai no veié acomplert el traspàs dels serveis que li eren propis. I amb l'aixecament feixista, on des d'un bon començament quedà clar l'objectiu de destrucció de Catalunya, el govern de Madrid (després traslladat a València i més tard a Barcelona) continuà amb la mateixa i repetida política d'obstrucció a la Generalitat, una realitat que queda prou reflectida en les paraules del president de la República, Manuel Azaña, pronunciades l'any 1938: «Yo nunca he sido españolista ni patriotero. Pero ante estas cosas me indigno. Y si esas gentes van a descuartizar España prefiero a Franco. Con Franco ya nos entenderíamos nosotros o nuestros hijos o quien fuere». Aquestes eren paraules d'un president suposadament democrata...

El temps i els fets han mostrat a bastament l'escabrós sentit d'aquestes paraules amb tot el que això comporta dit per un teòric líder d'esquerres que hom creia antifeixista. Malauradament, però, hi ha un desconeixement que fa feredat del que significà realment la República espanyola per als catalans i el que comportà la seva actuació. Cal, doncs, donar a conèixer sense més demora tant els fets

com les paraules i com varen actuar una bona part dels responsables polítics republicans espanyols.

Cal, tanmateix, expressar que també hem de distingir entre aquells responsables polítics republicans espanyols i una bona part del poble que s'havia posicionat esperançat a favor dels valors que aquella República es comprometé a defensar i per la defensa de la qual molts deixaren la vida o bé patiren presó o exili.

Aquest petit estudi, que pretén donar a conèixer uns fets que s'han amagat, o bé s'han oblidat, intenta donar una mica de llum sobre una actuació en un període de la nostra història en el qual els catalans van posar moltes esperances i que, els fets no enganyen, ens fou prou desfavorable. No hi valen subterfugis. El títol ho diu ben clar: *La República espanyola contra Catalunya*.

Esperem que ajudi a obrir els ulls a molts dels que avui dia encara, i de Catalunya estant, creuen en allò que no va ser i que al mateix temps els ajudi a encarar amb nous ànims un futur que no serà ni llunyà ni advers. Un futur que només podrà ser de bon veïnatge, sense imposicions, amb joc net. Josep Trueta, un català universal, en el seu llibre *L'esperit de Catalunya* (Columna edicions, 1999) ens ho resumeix amb aquestes paraules: «Una altra vegada, en un futur pròxim, Catalunya renaixerà, pacíficament, desitjosa de ser una bona veïna entre bons veïns. Però serà asprívola, enfollida i suscitadora de permanents conflictes si és torturada. Per al bé de les nacions, especialment d'Espanya, esperem fervorosament que Catalunya arribarà ben aviat al terme del seu tràgic interludi».

EL PACTE DE SANT SEBASTIÀ I L'«ENTESA» ESPANYOLA-CATALANA

La Dictadura de Miguel Primo de Rivera, iniciada amb el cop d'Estat de 13 de setembre de 1923, feia aigües pertot arreu. Havent perdut la confiança del rei Alfons XIII el general colpista dimití el 28 de febrer de 1930 i es traslladà a París, on morí sobtadament un mes més tard. El rei el substituí pel general Dámaso Berenguer, un militar que anys abans havia estat acusat de ser el responsable del desastre de la batalla d'Annual, al Marroc. Un any més tard, el 18 de febrer de 1931, fou substituït per l'almirall Juan Bautista Aznar.

La inestabilitat política anava augmentant. La desaparició del dictador i l'afebliment de la monarquia, que anava perdent no tan sols el favor popular (si és que mai l'havia tingut) sinó el suport d'un nombre cada dia més gran de dirigents polítics i d'una part del sector militar, va anar acompanyada de l'organització de l'oposició a la monarquia en un Comitè Nacional Revolucionari. La mostra més fefaent de la feblesa del règim va ser la preparació

d'una insurrecció, que no va acabar de prosperar i que comportà un aixecament abans d'hora: el 12 de desembre, a la ciutat de Jaca, els capitans Fermín Galan i Ángel García Hernández —que no havien estat avisats de la suspensió de la insurrecció— es van alçar en armes en una acció que va fracassar i per la qual van ser condemnats a mort i afusellats.

Cal tenir present l'intent d'insurrecció quatre anys abans, el 4 de novembre de l'any 1926, comandada per Francesc Macià, en l'episodi que es conegué com els fets de Prats de Molló; una acció que fracassà, però que donà la volta al món i que, a més a més de fer conèixer la causa catalana arreu del planeta —la que la premsa francesa anomenà dels *conjurés catalans*—, enlairà la figura del fundador d'Estat Català tot portant-lo a un nivell de popularitat extraordinari. Macià, jutjat a París el 20 de gener de 1927, condemnat a dos mesos de presó i una multa de cent francs, fou expulsat de França i marxà exiliat a Bèlgica; des d'allí tingué una gran activitat política que el portà fins a Moscou i des de la capital russa fins a una bona part d'Amèrica en una estreta col·laboració amb els casals catalans, molt especialment a Cuba amb el Centre Català, un casal d'una gran activitat on uns anys abans, el 1922, s'havia fundat el Club Separatista Català número 1. A Cuba, precisament, un fet d'una importància ben significativa va ser l'elaboració de la Constitució de l'Havana, l'any 1928, un document que havia de servir com a text fundacional de la futura República catalana.

Amb el general Berenguer com a cap de govern, el 17 d'agost de 1930 es reuniren a la ciutat de Sant Sebastià,

a l'anomenat Casino Republicano, representants de l'oposició antimonàrquica d'arreu de l'Estat entre els quals els membres destacats del republicanisme català. L'objectiu era l'enderrocament de la monarquia i la seva substitució per una república. Després d'intenses discussions i d'estires-i-arrosses s'arribà a un acord del qual, al revés del que hom podria esperar d'un acte com aquest, no es redactà cap acta ni se signà cap document.

La reunió de Sant Sebastià es va definir com a «conveni polític» entre representants de l'oposició antimonàrquica i del republicanisme català. És per això que es reuniten polítics de significació tan oposada —si més no en referència a la concreció de l'esdevenidor polític català— com ara Alejandro Lerroux d'una banda i Jaume Aiguader o Manuel Carrasco i Formiguera de l'altra. El mínim denominador comú, però, era l'enderrocament de la monarquia que havia donat aixopluc a la dictadura impulsada per Primo de Rivera i que al mateix temps fou beneïda pel rei Alfons XIII.

Sobre aquesta reunió a Sant Sebastià, Carrasco i Formiguera en va parlar en un escrit de l'any 1931 d'aquesta manera: «Fórem invitats, doncs, especialment a concórrer a aquella reunió. Objectiu: enderrocament de les institucions. En una paraula: canvi de règim». Quedava clar, tanmateix, que, si es volia que el propòsit arribés a bon port, la presència de representants polítics catalans era convenient i àdhuc preceptiva.

Els partits que hom anomenava catalanistes van sospesar la conveniència o no d'assistir a la reunió que se'ls proposava. Francesc Macià era a l'exili i hom considerava

indispensable que hi fos present. Finalment, Estat Català decidí que hi anés en Jaume Aiguader en la seva representació. Els tres partits catalans convidats (Acció Catalana, Acció Republicana de Catalunya i Estat Català), nogensmenys, eren ben conscients que no assistirien pas com a simples espectadors a una reunió on, segons el que es decidís, el futur de Catalunya podia quedar penjant d'un fil. Ho concretava Carrasco i Formiguera amb aquestes paraules: «Els partits catalanistes vam entendre que era indeclinable assistir anant a Sant Sebastià, però que en anar-hi calia definir molt bé la nostra posició davant de les organitzacions, dels partits espanyols, en forma que no pogués donar lloc a cap equívoc». Calia, doncs, que quedés ben entès i ben definit el que els representants catalans anaven a fer.

El fet és que, tal com es temien, la presència dels partits catalans es va voler entendre com «un assentiment incondicional a les deliberacions que anàvem a començar» (com va escriure mesos més tard Carrasco i Formiguera) seguint la tradició centralista secular dels polítics espanyols. Per això, ja d'entrada, en Jaume Aiguader corregué a desfer l'equívoc i a explicar el significat de la presència catalana. Això va plantejar des d'un bon començament discrepàncies profundes. Aiguader, en exposar el punt de vista dels catalans, es trobà tot seguit un Miguel Maura neguitós i mostrant el seu desacord. Altres, com Albornoz, digueren: «¡Así ustedes piensan aprovecharse de la revolución para proclamar la independencia de Cataluña!». Aiguader els digué que era indispensable que els representants de les forces republicanes espanyoles fessin

una declaració prèvia de reconeixement del fet concret del problema català i que si això no era així cap dels catalans allí presents podria participar en aquella reunió.

Alguns dels delegats dels partits republicans espanyols no acceptaven aquest raonament i qualificaven aquella proposta com una «actitud pertorbadora», tot remarquant que ells no podien perdre el temps en qüestions accidentals. La resposta catalana fou immediata i concloent i per tant —si no es tenia en compte el fet de Catalunya— no els interessava el camí proposat.

Després d'un intens estira-i-arronsa en el qual Carrasco va plantejar la doctrina de l'autodeterminació «amb tota la traça d'un advocat» (segons digué l'Aiguader) es pogué arribar a un principi d'acord en què s'especificava el compromís per part del govern revolucionari sorgit un cop enderrocat el règim de donar una solució jurídica al problema català. Quedava establert que la solució del problema tindria com a fonament la voluntat de Catalunya expressada en un projecte d'Estatut o Constitució autònoma. Aquest Estatut es posaria a consideració del poble català i s'expressaria en un referèndum per sufragi universal. Aquest Estatut, no obstant, s'hauria d'aprovar per les Corts Constituents espanyoles en la part referent a la delimitació d'atribucions entre el Poder Central i el Govern autònom.

Un cop acceptat aquest acord per la majoria dels assistents, els representants de Galícia i de Bascònia demanaren un tracte semblant i s'acceptà finalment un règim consonant al de Catalunya.

En aquest pacte, però, no es tractà del tema electoral. S'acordà també la creació d'un comitè revolucionari que

proclamaria la República i formaria el primer govern de caire provisional. També es tractà sobre la col·laboració de la UGT i del PSOE; una qüestió delicada pel paper que havien tingut ambdues organitzacions a partir de la instauració de la Dictadura el 1923. Hom recordava que el comitè nacional del PSOE acceptà un *modus vivendi* amb la Dictadura. Certament que Indalecio Prieto i Fernando de los Ríos s'hi oposaren, però el 2 de juny de 1924, altres representants del PSOE com Largo Caballero, Núñez Tomás, Santiago Pérez i Lucio Martínez acceptaren ser nomenats membres del Consell d'Estat, la qual cosa representà un sotmetiment o col·laboració amb la dictadura molt difícil d'entendre i d'acceptar per molts dels mateixos militants del PSOE.

Del posicionament dels socialistes catalans caldria tenir present Rafael Campalans, un dels fundadors de la Unió Socialista de Catalunya, el qual denuncià l'ofensiva del PSOE contra la USC, ofensiva que esdevingué pública (tal com denuncia Albert Balcells a *Rafael Campalans, socialisme català*, Publicacions de la Abadia de Montserrat, 1985) i obtingué un cert ressò quan es publicaren un seguit d'articles condemnant-la a les planes d'*El Socialista*, de Madrid. Campalans escriví una dura crítica al col·laboracionisme: «El socialisme oficial, endut per una funesta impaciència d'èxit, s'ha perdut tota possibilitat d'influir sobre les masses obreres i els elements intel·lectuals de Catalunya». A la reunió de Sant Sebastià, el grup de L'Opinió, d'en Joan Lluhí i Vallescà, no hi fou convidat, així com tampoc la USC, encara que aquesta podria considerar-se representada per Jaume Aiguader.

Cal recordar que de l'anomenat Pacte de Sant Sebastià no hi ha text escrit ni signat. Segons es va dir, fou un compromís d'honor per part de tots els assistents, representants de les diverses tendències del republicanisme on, en teoria, totes les posicions foren respectades i tingudes en compte. A l'hora de la veritat, deu mesos més tard, ja es va veure com quedà tot plegat i què se'n féu de l'actitud dels delegats espanyols presents en aquella reunió de 17 d'agost, molt especialment a l'hora de les discussions que es produïrien sobre l'aprovació de l'Estatut presentat després d'haver estat votat a l'estiu de 1931 pel poble català.

Segons les referències que es tenen dels acords presos a Sant Sebastià, aparegueren dues notes oficioses publicades a la premsa. La primera deia així: «Al domicili d'Unió Republicana, sota la presidència del senyor Fernando Sasiain, s'han reunit aquesta tarda els senyors Lerroux i Azaña, per l'Aliança Republicana; Marcel·lí Domingo, Albornoz i Galarza, pel Partit Republicà Radical-Socialista; Alcalá Zamora i Miguel Maura, per la Dreta Liberal Republicana; Manuel Carrasco i Formiguera, per Acció Catalana; Macià Mallol i Bosch, per Acció Republicana de Catalunya; Jaime Quiroga, per la Federació Republicana gallega. A la reunió assistiren també, invitats amb caràcter personal, els senyors Felipe Sánchez Román, Eduardo Ortega y Gasset i Indalecio Prieto; no hi pogué concórrer el senyor Gregorio Marañón, absent a França» (*Història de Catalunya*, vol. VI. Edicions 62). En aquesta nota hi manca Jaume Aiguader, que precisament hi fou present com a representant d'Estat Català. Dels quatre catalans presents a Sant Sebastià cal esmentar-ne el canvi

d'adscripció política poc temps després del Pacte de Sant Sebastià. Carrasco i Formiguera fou expulsat l'any 1932 d'Acció Catalana i entrà a formar part d'Unió Democràtica de Catalunya, partit fundat el 7 de novembre de 1931. Jaume Aiguader entrà a formar part d'Esquerra Republicana de Catalunya d'ençà de la seva fundació el 19 de març de 1931. Macià Mallol, amb motiu de la fusió d'Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya, passà a formar part del partit resultant: Acció Catalana Republicana. I Marcel·lí Domingo, membre del Partit Republicà Radical Socialista, el 1934 fou un dels fundadors d'Izquierda Republicana, partit que a Catalunya es digué Partit Republicà d'Esquerra.

Tal com hem comentat, entre els diversos acords a què arribaren els reunits el primer era enderrocar la monarquia a través d'un programa mínim amb el qual es presentarien a les eleccions i a continuació constituir un comitè revolucionari que hauria de conformar el govern provisional de la República. Tot i les grans diferències, tant en l'àmbit social com en el del reconeixement nacional a catalans, bascos i gallecs, la reunió no fou cap fracàs, com alguns digueren. La representació catalana, segons es comentà, no fou tan representativa com havia de ser. Josep Termes ho denuncia (*Resum d'història del catalanisme*, Editorial Base, 2009) tot dient «L'esquerra catalana desunida quan a Espanya es pactava el nou règim» i remarquant que «Així quan es va signar el Pacte de Sant Sebastià a l'agost de 1930, aquella hi anà desunida i sense comptar amb el suport explícit de tota l'oposició republicana de Catalunya». Cal significar, però, que els represen-

tants dels partits catalans assistents actuaren fermes i en la mateixa direcció i pogueren constatar malgrat tot allò que fou acordat, que la vella i sagrada «paraula de català» no tenia el mateix valor a l'hora del seu compliment en l'actuació dels polítics espanyols, tant si eren de dretes com si eren d'esquerres.

Cal no oblidar que les possibilitats d'una entesa entre els republicans catalans i espanyols semblaven haver-se anar conformant amb les diverses accions fetes per intel·lectuals castellans envers els drets dels catalans i correspostes des de Catalunya. Així caldria recordar el *Manifiesto de los escritores castellanos en defensa de la lengua catalana*, un document presentat el març de 1924 contra Primo de Rivera i signat per més d'un centenar d'intel·lectuals entre els quals hi havia García Lorca, Azorín, Menéndez Pidal, Unamuno, Madariaga, Concha Espina i Azaña. Al mateix temps també cal recordar l'*Exposició del Llibre Català*, celebrada a Madrid, finançada per Cambó i promoguda per Castro, Ortega, Azorín i Marañón, entre d'altres. L'oposició a la dictadura de Primo de Rivera semblava haver produït de manera ferma i esperançadora una entesa entre la classe intel·lectual espanyola i catalana.

Un fet que corroborava aquestes bones expectatives fou la invitació als escriptors i intel·lectuals de llengua castellana que tingué lloc els dies 23, 24 i 25 de març de 1930, sis setmanes després de la marxa del dictador a París. Una gernació força nombrosa es desplaçà a Barcelona en dos trens especials des de Madrid i foren rebuts de manera entusiasta. Entre els participants hi figuraven Fernando de los Ríos, Américo Castro, Manuel Azaña, Osso-

rio y Gallardo, Bergamín, Pérez de Ayala, Menéndez Pidal i Gregorio Marañón.

En la rebuda a l'Ajuntament de Barcelona, Américo Castro parlà en nom dels participants en l'homenatge i digué: «En tanto el resto de España no comprenda el hecho catalán, España estará sometida a todas las desdichas...». Aquell mateix dia enviaren un telegrama al general Dámaso Berenguer, cap del govern de l'anomenada Dictablanda, on demanaren la derogació de totes les disposicions que s'havien dictat contra la «lengua y la libertad de Cataluña». Semblava que l'emotivitat i la bona entesa d'aquells dies obririen un camí d'entesa per a un futur de germanor i de respecte envers la qüestió catalana.

Entre tots els discursos i declaracions d'amistat i germanor cal esmentar les paraules que dirigí en el sopar d'intel·lectuals d'esquerres Manuel Azaña, un dels assistents al Pacte de Sant Sebastià i que anys més tard arribaria a ser president de la República espanyola. «Yo concibo, pues, a España con una Cataluña gobernada por las instituciones que quiera darse mediante la manifestación libre de su propia voluntad. Unión libre de iguales con el mismo rango, para así vivir en paz, dentro del mundo hispánico que nos es común y no es despreciable. Y si algún día dominara en Cataluña otra voluntad y resolviera ella remar sola en su navío, sería justo el permitirlo y nuestro deber consistiría en dejaros en paz, con el menor perjuicio posible para unos y otros y deseamos buena suerte hasta que, cicatrizada la herida, pudiésemos restablecer al menos relaciones de buena vecindad». En aquest mateix sopar, Serra i Moret (fundador de la Unió Socialista de

Catalunya) es dirigí als assistents amb gran cordialitat: «Em plau dir que jo em trobo més bé entre vosaltres que amb el noranta per cent dels meus compatriotes i això no em priva, al contrari, m'obliga a suggerir que fem com van fer Suècia i Noruega fa un quart de segle, és a dir, que ens abracem amb sincera i joiosa efusió, que ens estrenyem les mans, i d'ara endavant cadascú en el seu país, deslligat de compromís, ben lliure, ben independent...».

Anys més tard, el pensament d'Azaña respecte a Catalunya era tot un altre. Així ho demostren unes manifestacions seves pronunciades l'any 1938 ja avançada la guerra civil: «Yo nunca he sido españolista ni patriotero. Pero ante estas cosas me indigno. Y si esas gentes van a descuartizar a España prefiero a Franco. Con Franco ya nos entenderíamos nosotros o nuestros hijos o quien fuere. Pero esos hombres son inaguantables. Acabarían por dar la razón a Franco. Y mientras, venga poderes, dinero y más dinero».

Molts dels intel·lectuals espanyols homenatjats a Catalunya l'any 1930 canviaren d'actitud i no s'estalviaren de fer pública la seva animadversió al que es conegué com «el problema catalán» tan sols dos anys després en ocasió d'iniciar-se la discussió sobre l'Estatut de Catalunya al Congrés dels diputats de Madrid. Un exemple d'això el tenim en don Miguel de Unamuno, un dels signants l'any 1924 del *Manifiesto* de suport a Catalunya, el qual al cap de vuit anys, l'any 1932, diria: «Hablar de nacionalidades oprimidas —perdonadme la dureza de la expresión— es sencillamente una mantecada; no ha habido nunca semejante opresión y lo demás es envenenar la Historia y falsearla».

Val a dir que aquestes actituds foren poc conegudes. El franquisme suposà una llosa de silenci sobre el sentiment d'aquests intel·lectuals envers Catalunya, la seva llengua i la seva literatura. Les seves declaracions foren silenciades i fins i tot algun d'ells fou respectat i admirat i rebé l'homenatge popular en forma de posar el seu nom a molts carrers de poblacions de Catalunya. Entre aquests destaca molt especialment Antonio Machado, del qual, tanmateix, molt poc es coneix del seu pensament i de les seves paraules, no gaire afalagadores, precisament, sobre Catalunya.

En morir el dictador, l'any 1975, molts catalans cregueren que Catalunya tornaria a recuperar les seves velles institucions i que amb un petit interval monàrquic, l'estat espanyol podria tornar a ser una república democràtica en la qual poder confiar. Alguns, de Catalunya estant, encara creuen que una República espanyola significaria un canvi substancial en la relació entre Espanya i Catalunya. Malauradament, molts desconeixen què significà la Segona República per als catalans.

Aquest petit estudi pretén donar a conèixer uns fets que ens il·lustren sobre els vuit anys (1931 a 1939) en què la realitat històrica ens permet afirmar que sigui sota una monarquia, sota una dictadura o sota una democràcia, Catalunya no va veure reconegut el seu dret a ser un poble lliure entre els pobles lliures de la terra.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat